

ДРУЖЕСТВОТО НА БЪЛГАРСКИТЕ СКУЛПТОРИ (1930 – 1934)

История, организация, дейност

Наташа Ноева

Резюме: Статията е посветена на Дружеството на българските скулптори, основано през 1930 г. Това е първото сдружение у нас, обединило художници, работещи в една професионална творческа област. И в този смисъл проучването на историята, организацията и дейността на дружеството допълва, обогатява и разширява анализа на процесите и тенденциите в българската скулптура в първата половина на миналия век. В статията са представени редица непубликувани досега архивни документи (част от фондовете на Държавна агенция „Архиви“ и на Съюза на българските художници), както и статии от онези години. Тези документи и текстове позволяват, от една страна, да бъде реконструирана историята на дружеството, а от друга – разкриват важни аспекти на провежданата между двете войни културната политика.

Ключови думи: Дружество на българските скулптори, изложби, конкурсна система, паметници

През 30-те години на ХХ век в културния живот в България активно участват сдружения на художници като „Съвременно изкуство“, Дружество на южнобългарските художници, Дружество на независимите художници, „Родно изкуство“, Дружество на жените художнички, Дружество на новите художници и др. През 1932 г. шест от тези дружества се обединяват и основават Съюз на дружествата на художниците в България (СДХБ). Този съюз е основният регулатор на художествения живот през 30-те и първата половина на 40-те години на миналия век.

През 1930 г. се появява и още едно дружество – Дружеството на българските скулптори. То остава извън обединената структура на СДХБ, но проучването на материалите, свързани с него, дават представа за структурата и дейността на художническите организации от онова време, като това е и първото творческо сдружение, чиито членове работят в една относително тясна професионална област. Въпреки че дружеството е споменато от Николай Бошев в неговото изследване „Конкурсната система при създаването на паметници в България 1920 – 1944“, то досега не е влизало в полезрението на теоретици и историци

на изкуството, макар че представлява особен интерес при анализа на процесите и тенденциите в развитието на българската скулптура от първата половина на миналия век. В статията са разгледани и представени непубликувани досега архивни документи, съхранявани в Централния държавен архив и в Съюза на българските художници, както и текстове, отпечатани на страниците на вестници и списания, чрез които може да се реконструира историята на създаването, организацията и дейността на дружеството.

Дружеството на българските скулптори (ДБС) е създадено през 1930 г.¹ със седалище в София. Според Бошев то има за задача да замени изчерпалата се като организация Производителна кооперация „Ваятел“². Ясна представа за целите и средствата, чрез които целите трябва да бъдат постигнати, дава уставът на организацията, датиран от 11 ноември 1930 г.,³ и утвърден от Министерството на вътрешните работи и Министерството на народното здраве на 17 март 1932 г. под № 3122.⁴ В документа е посочено, че основна цел на организацията е „да работи за преуспяването на скулптурата в България“, като създаде обединяващ център за всички, които работят в областта на скулптурата (приложна и изящна). Като централна е посочена задачата дружеството и неговите членове да взимат активно участие в строителната и благоустройствената политика на държавата и обществото, когато тази политика засяга изкуството и в частност скулптурата. Дружеството трябва да извоюва правото да налага професионално становище при държавни и обществени поръчки и да излиза пред съответното учреждение и пред обществото с формулирана позиция. Приоритет за всички дружествени органи и членове е да следят дейността на държавните, обществените и частните институции в областта на изкуството, както и всички прояви, които засягат правата и авторитета на съсловието, като за всеки конкретен случай са длъжни да вземат своевременно мерки, съответстващи на заявените от дружеството цели и средства. На членовете е възложено да се включат в изготвянето на правилник и програма за провеждането на конкурси в областта на живописата, скулптурата и декорацията. Сдружението трябва да поддържа постоянни отношения и дух на братство и солидарност между своите членове, да защитава професионалните им интереси и да

¹ Според Николай Бошев дружеството е основано през 1929 г. В запазените документи в ЦДА, в чл.1, глава първа на устава му е вписано, че дружеството е учредено през 1930 г.

² Бошев, Н. *Конкурсната система при създаването на паметници в България (1920 – 1944)*. С.: ИИИ-зк БАН, 2004, с. 36. [Boshev, N. *Konkursnata sistema pri sazdavaneto na pametnitsi v Balgariya (1920 – 1944)*. Sofia: IAS BAS. 2004, p. 36.]

³ ЦДА, ф. 712, оп. 1, а. е. 64, л. 2. [CSA, fond 712, op. 1, a. e. 64, l. 2.]

⁴ Пак там, л. 1. [Ibid., l. 1.]

им оказва помощ и подкрепа; да урежда тяхната дейност в рамките на професионалната етика. Важна част от дейността на дружеството са организирането на срещи, реферати, събрания, издаването на списание. Всички тези действия имат за цел българската скулптура да бъде издигната на световно равнище и едновременно с това да бъде утвърден общественият статус на българския скулптор.⁵

Дружеството се състои от редовни и почетни членове. Редовен член може да бъде всеки българин или български поданик, работещ скулптура и с признати права на скулптор. Почетни членове са лица, оказали извънредни услуги на дружеството или с изключителен принос в областта на скулптурата.⁶ Членовете се приемат с решение на общото годишно събрание с $\frac{3}{4}$ от гласовете на общия членски състав, след подаване на писмено заявление.

Членове на дружеството са тридесет и шест скулптори⁷ (до 1932 г. са двадесет и пет) – утвърдени автори с доказано присъствие и млади творци, наскоро завършили Художествената академия. От съхранените в ЦДА писма, собственоръчно написани и датирани, може да се реконструира (макар и отчасти) съставът на дружеството⁸, като прави впечатление едно често срещано явление в този период – много от художниците са учредители или членуват в други дружества. Членове на ДБС са: Жеко Спиридонов (председател от 1932 до 1934), Иван Лазаров, Андрей Николов (председател през 1934 г.), Александър Андреев, Кирил Шиваров, Стефан Пейчев, Йордан Кръчмаров, Кирил Георгиев, Димитър Хаджииванов, Тома Делирадев, Атанас Дугулов, Любен Димитров, Любомир Киров, Мина Иванов, Янко Павлов, Марко Марков, Любомир Далчев, Пандо Киселинчев (14.V.1931), Александър Момов, Драган Лозенски, Васка Емануилова, Мара Георгиева (подали писма за членство в дружеството на 5.V.1931), Иван Фунев (6.V.1931), Владимир Владимиров (20.V.1932), Васил Зидаров (15.VI.1931), Иван Исаяев и Крум Алексиев (18.VI.1931), Иван Златаров (7.VIII.1933), Йордана Мицева (23.XII.1932), Марин Маринов (17.V.1932), Методи Кецаков (25.VII.1933), Методи Балалчев (7.VIII.1933), Димитър Гадулалов

⁵ ЦДА, Ф. 712 оп. 1, а.е. 64, л. 2 – 3. [CSA, f. 712, op. 1, a. e. 64, l. 2 – 3].

⁶ Чл. 10 от Устава – състав на дружеството (ЦДА, ф. 712, оп. 1, а.е. 64, л. 2. [CSA, f. 712, op. 1, a. e. 64, l. 2.]).

⁷ В книгата на Николай Бошев „Конкурсната система при създаването на паметници в България (1920 – 1944“ е написано, че първоначално се записват 28 скулптори в дружеството (Бошев, Н. Цит. съч., с 36, 37 [Boshev, N. Op.cit., p. 36, 37]. Но трима от тях се присъединяват през 1932 г., а и списъкът на членовете не е пълен. Това се потвърждава от писмата молби за членство в дружеството – ЦДА, ф. 712, оп. 1, а.е. 65, л. 1-20. Трябва да се отбележи също, че цитираният устав и членове в книгата на Бошев са от фонд 680, но има неточност, тъй като този архивен материал се съхранява в ЦДА във фонд 712.

⁸ Списък на членове на ДБС.1931 – 1934. ЦДА, ф. 712, оп. 1, а. е 65, л. 1 – 20. [Spisatsi na chlenove na DBS. 1931 – 1934. CSA, f. 712, op. 1, a.e.65, p. 1 – 20.]

(24.XII.1933), Димо Лучиянов (1934), Иван Начев (17.III.1934), Кирил Тодоров (6.VI.1934). Право на глас имат само редовните членове. Всеки член е длъжен да действа за постигане на дружествените цели, да изпълнява взетите решения и да спазва колегиалната и професионална етика. Ако някой член отсъства в две поредни заседания, останалите членове от управата обявяват, че той е напуснал поста и канят първия подгласник да заеме мястото му. Според чл. 18 от устава членството се прекратява:

- а) когато член заяви писмено или устно за своето напускане;
- б) когато някой член е действал против целите на дружеството или е недостоен да бъде такъв, той може да бъде изключен, след като дейността му е разгледана от общото събрание;
- в) ако не е внесъл в касата всички дължими вноски за годината.

Работата на дружеството се ръководи от Управителен съвет, който включва председател, секретар, касиер, двама съветници и Контролна комисия от двама души. Председателят представлява дружеството, ръководи събранията му, пази неговите интереси и „бди за изпълнението на устава“. Ако отсъства, го замества секретарят. Касиерът се занимава с паричната и с домакинската част. Той не може да държи у себе си суми, по-големи от 1000 лв., и да тегли пари без подпис на председателя. Всички разходи се одобряват: до 1000 лв. от председателя или УС, над 1000 лв. – от общото събрание. Контролната комисия прави ревизия на касата поне два пъти годишно. Капиталите се съхраняват в Българска земеделска банка или в Пощенска спестовна каса на името на дружеството, разходите се извършват по одобрен и приет от Общото годишно събрание бюджет.

Събранията на дружеството са редовни и извънредни и на тях се решават въпроси от текущ характер. Настоятелството свиква общи годишни събрания през първата половина на декември и пред тях ръководството на дружеството се отчита за своята дейност през изтеклата година. Тогава се избира и ново настоятелство. За да са редовни, на годишните събрания трябва да присъстват поне $\frac{3}{4}$ от членовете, като трябва да е спазена процедурата за кворум. Дружеството се издържа от встъпителни, ежегодни (вносяни на три пъти през годината) вноски, дарения и други приходи. Вноските са задължителни и размерът им се определя от годишното събрание.

Изложбите и другите дейности на дружеството и на неговите членове са съобразени със „Закона за организиране и подпомагане на занаятите“, който урежда възлагането на поръчки от страна на държавата и на други обществени учреждения. В тази връзка са изготвяни специални правилници, които са разглеждани и одобрявани от годишните събрания. Те са задължителни наравно с устава. В случай на ликвидация на дружеството, с решение на последното (ликвидационно)

събрание цялото негово наследство се предоставя на сродна по дух и цели на ДБС организация.

За дейността и инициативите на дружеството информация получаваме от протоколната книга⁹, съхранявана в ДАА „Архиви“. Основните въпроси, които са били поставяни и обсъждани, са в две основни направления: от една страна, те са свързани с организирането на различни конкурси за паметници, а от друга – с организирането на изложба „Скулптура“. От ключово значение за съсловната организация на българските скулптори е усъвършенстването на системата за възлагания на паметници и на обществени поръчки, както и регулирането на взаимоотношенията с институциите – дружеството се бори за правото в оценката на проектите и тяхната реализация да надделяват професионалните качества и мнението на специалистите.

В протоколната книга са отбелязани конкурс за паметник на падналите възпитаници на В.Н.В. училище¹⁰ и конкурс за статуи на Евлоги и Христо Георгиеви пред главния вход на Ректората.¹¹ Водят се оживени разисквания за състава на оценителната комисия, като се очертават три мнения, приети с гласуване:

- 1) тримата скулптори в журито да бъдат избрани от дружеството;
- 2) да има и представител на Художествената академия, който също да е скулптор (ако академията не посочи свой представител, то той трябва да бъде посочен от дружеството);
- 3) ако в Академията няма подходяща фигура от редиците на скулпторите, то тогава в журито може да бъде включен живописец портретист.¹²

На 7 юли 1932 г. е проведено обсъждане на конкурсна програма за паметник на генерал Колев. Изказани са мнения, че конкурсът трябва да бъде обявен само за скулптори, защото паметникът е чисто скулптурен, както и че сумата от 3 млн. лв. е крайно недостатъчна. Предложено е от участниците да не се искат чертежи – достатъчно е всеки от тях да представи макет в мащаб 1:10, статуя в мащаб 1:5 и детайл глава (портрет на генерал Колев). Сформирана е комисия в състав: Иван Лазаров, Андрей Николов и Атанас Дудулов¹³, която да разгледа програмата и да гаде мотивирано мнение.

⁹ ЦДА, ф. 712 оп. 1, а.е. 67, л. 1-15.[CSA, f. 712, op. 1, a. e. 67, l. 1-15].

¹⁰ С протокол от 14 май 1932 е избрано жури с гласуване по конкурса за паметник на падналите възпитаници на В.Н.В. училище, за член е избран проф. Жеко Спиридонов, а за негов подгласник – Д. х. Иванов. – ЦДА, ф. 712 оп. 1, а.е. 67, л. 3.[CSA, f. 712, op. 1, a. e. 67, l. 3].

¹¹ Протокол от 29 юни 1932 г.: Прочитът е конкурсна програма, съставена от Жеко Спиридонов, която се приема с известни поправки. – Пак там, л. 3.[Ibid., l. 3].

¹² ЦДА, ф. 712, оп. 1 а. е 66, л. 3. [CSA, f. 712, op. 1, a. e. 66, l. 3].

¹³ Пак там, л. 4-5. [Ibid., l. 4-5].

Месец по-късно, на 23 август 1932 г., е разгледано възражението на Андрей Николов относно състава на оценителната комисия. Той предлага членове на журито да са двама представители от комитета по обявения конкурс и по един представител от Академията, от ДБС, от участниците и от Дружеството на архитектите. В дневния ред е включена и точка, свързана с разглеждането на писмо, подадено от скулптора Мина Иванов¹⁴ по повод обсъждането на Паметника на неизвестния войн. Жеко Спиридонов пояснява, че направата му е отложена временно поради тежкото финансово положение на страната. М. Иванов се изказва, че това е паметник с голямо обществено значение и че той подлежи на предварителна преценка. Андрей Николов пък поддържа тезата, че въпросът за „Неизвестния войн“ не съществува, защото това е поръчка от частен характер.¹⁵

На 23 декември 1932 г. Иван Лазаров, като представител на Художествената академия в комисията по паметници при Военно министерство, прави изложение относно конкурса за Софийското военно гробище. Тази комисия смята да обяви идеен конкурс между скулптори и архитекти, след което да се премине към изпълнение на одобрения проект, като той бъде възложен на автор, избран по усмотрение на комисията. Подобно предложение логично е отхвърлено от дружеството, което настоява конкурсът да бъде окончателен (а не идеен) и предложените проекти да бъдат в мащаб 1:10, за да се гарантира, че избраният автор може да я изпълни в исканите размери. Гласуван е състав на журито: един председател на секцията, двама скулптори – един от ХА и един от ДБС, един архитект от Дружеството на архитектите и един от Министерството на благоустройството.

На 30 декември 1932 г. отново е разгледан въпросът за организирането на скулптурна изложба (този въпрос е обсъждан месеци преди това, но поради липса на достатъчно членове тогава решение не е взето). Участниците в обсъждането се обединяват около идеята, че трябва да се направи изложба, която да представи българската скулптура „не само в настоящия момент, но и от миналото“, за да бъде изложбата по-разнообразна и да представлява по-голям интерес. Взето е и решение, че ако постъпленията от таксите за вход не покриват разходите, следва да се направят съответните отчисления от продадените творби. На две заседания (на 10 и на 17 февруари 1933 г.) се провеждат обсъждания, на които се уточняват броят на творбите и начините, по които изложбата

¹⁴ ЦДА, ф. 712, оп. 1, а. е. 76, л. 2. [CSA, f. 712, op. 1, a. e. 76, l. 2.].

¹⁵ Избор за член на жури при Военното министерство за „Неизвестния войн“. Протокол № 4 от 13 март 1933 г. – избира се Марков, а за подгласник – Шиваров. – ЦДА, ф. 712 оп. 1, а. е. 67, л. 11. [CSA, f. 712, op. 1, a. e. 67, l. 11.].

ще се финансира. Ж. Спиридонов предлага всеки скулптор да участва с две работи (една голяма и една малка – релеф или малка пластика). В случай че се окажат недостатъчни, на авторите може да бъде предложено да покажат и трета работа. Дружеството планира да удържи 5% от стойността на продадените творби, а ако тези средства се окажат недостатъчни за покриване на разходите, то тогава предвижда да качи удръжките до 10%. А. Дудулов прави предложение изложбата да е с ретроспективен характер, но то не се приема. Сформиран е изложбен комитет, който има грижата да уреди салона и да устрои изложбата, да отпечата афиши, да отправи покана към министъра на просветата да открие изложбата.

От изложеното дотук е видно, че организирането на скулптурна изложба е обмисляно дълго и с ентузиазъм, но на страниците на периодичния печат, както и в архивите не бяха открити никакви сведения подобна изложба в крайна сметка да се е състояла.

На 18 април 1934 г. е проведено извънредно заседание, свикано по инициатива на членовете на дружеството съгласно чл. 29 от устава. Присъстват: А. Николов, М. Марков, В. Емануилова, Й. Мицева, А. Андреев, Л. Далчев, М. Георгиева, К. Шиваров, М. Кецкаров, А. Момов, Ив. Златарев, Ив. Начев, Я. Павлов, Ст. Пейчев, Д. Хаджииванов, В. Зидаров, Д. Лучиянов. Заседанието се открива в 7.30 ч. вечерта под председателството на Андрей Николов. Темата е избор на представител на дружеството, който трябва да замести отказалия се Иван Исаев в журито за конкурса за паметник на Васил Априлов в Габрово. Предложени са две кандидатури: Андрей Николов и Стефан Пейчев. С тайно гласуване с четиринадесет гласа е избран А. Николов, а Ст. Пейчев получава един, като има и две бели бюлетини. А. Николов се отказва от участие в журито, тъй като са изказани съмнения в неговата безпристрастност – един от проектите е на скулптор, който живее в дома му. Присъстващите намират за неоснователен мотива му и настояват той да оттегли отказа си, имайки пълна вяра в неговата компетентност и безпристрастност. Николов приема, при условие че няма да дава мнение по проекта, работен в неговия дом, и предлага да се изберат двама подгласници за всеки случай. Избрани са Ст. Пейчев с 6 гласа и Драган Лозенски с 5 гласа, а един глас има и Йоргана (Дана) Мицева.¹⁶

Традиция е след всеки един конкурс за паметник да се организира изложба с представените проекти. Подробен материал за паметника на Априлов в Габрово е поместен на страниците на в. „Литературен глас“ през 1934 г. Впечатление прави остро критичният тон на дописката,

¹⁶ Протокол 14 от 18 април 1934 – ЦДА, ф. 712, оп. 1, а.е 68, л. 2. [Protokol 14 от 18 april 1934 – CSA, f. 712, op. 1, a.e 68, l. 2.].

в която са разгледани проектите, наградени с премии. Изложбата е определена като „изложба на страшно бедното въображение на българския художник [...] един хуморист би намерил изобилен материал в тази изложба, по-скоро на марионетки, отколкото на сериозни и проучени проекти за паметник на една от големите фигури на една величествена епоха [...] Почти всички проекти обаче имат нещо общо: убийствено досадната, банална и плоска конвенционалност на фигурата, сякаш взета от някоя стара руска христоматия.“¹⁷

Първа награда в конкурса получава Марко Марков с работата „Пробуда“. Съображението на комисията е, че архитектурата е уравновесена със скулптурата, налице е компактност, концентрираност като маса.¹⁸ Втора премия получава проектът на Любомир Далчев и арх. Ямантиев. От публикацията разбираме, че проектът е класиран на второ място, защото, макар и да се отличава със сложна концепция, паметникът би бил прекалено висок за мястото, на което трябва да бъде поставен. Третата премия е за Васил Зигаров и арх. Велчев. Конкурсът обаче е и показателен пример за това как са нарушавани действащите закони за провеждане на конкурси в България, как са оспорвани компетентното мнение и решението на сформираното от специалисти жури. „В този случай колегиалните отношения са напълно загърбени, за да може да се достигне до победа. След като не е зачетено напълно редовното първо място на Марко Марков и се прибъгва до втори конкурс, въпреки бойката му от страна на повечето скулптори е обявен и трети конкурс. В случая, когато отново няма победител, се възлага поръчката на някой друг автор...“¹⁹, като всички тези действия са в пълен разрез с решенето и аргументите на журито.

Не по-малко интересен е случаят с Паметника на загиналите офицери. Конкурсът за този паметник се обявява за втори път, и то по време на полемики около един друг конкурс. В пресата се появяват и крайно отрицателни отзиви, и положителни рецензии. В „Литературен глас“ авторът Стефан Митов поставя под съмнение задължителността на решенията на журито, публикувайки становището от протокола на журито с коментар, че това „е един прекрасен документ за шаблонна и безпринципна критика по ситуация“. Намира за странна мотивировката на журито, което е избрало да даде най-голямото отличие на Андрей Николов

¹⁷ Митов, С. Художествен преглед. Конкурса за паметник на Априлов в Габрово. *Литературен глас*, № 233, 6 май 1934, с. 4. [Mitov, S. Hudozhestven pregled. Konkursa za pametnik na Aprilov v Gabrovo. *Literaturen glas*, no. 233, 6 May 1934, p. 4].

¹⁸ Пак там. [Ibid., p. 4].

¹⁹ Бошев, Н. *Конкурсната система при създаването на паметници в България (1920 – 1944)*. С.: ИИИ-зк БАН, 2004, с. 52-53. [Boshev, N. *Konkursnata sistema pri sazdavaneto na pametnitsi v Balgariya (1920 – 1944)*. Sofia: IAS BAS. 2004, p. 52-53.].

за проекта „Пирамида“.²⁰ От днешна гледна точка тази позиция буди недоумение. Проектът предлага ясно изведени послание и символика; внушителна, въздействаща форма; оригиналност на решението; изявна моделировка и трактовка. Тук отново се проявява проблемът за оценката и за сблъсъка между масовия вкус и високото изкуство, който съществува и днес. При изграждането на паметници водещо трябва да е професионалното мнение, а не конюнктурни съображения, които са причина за създаване на произведения със спорни художествени и естетически качества и които са в противоречие с приетите норми за синтез между архитектурна среда и творба.

Не липсват, разбира се, и положителни отзиви от Стефан Митов: „Тъкмо в това противопоставяне на една жива, могъща, нека да я наречем „органическа“ скулптурна форма със строгите, мъртви, вековно установени, страхотно неподвижни линии на пресечена пирамида е цялото величие на концепцията на скулптора, но за да се разбере, се изисква не само формална дипломирана компетентност, а нещо като усет, което струва повече от всичко друго“.²¹ В периодичния печат е публикувано и мнение за другите проекти в конкурса – отличени с премии са и проектът на Иван Лазаров, и проектът „Св. Георги“ на Борис Денев и Мина Иванов, който е откупен за 3500 лв.

Представа за дейността на Дружеството на българските скулптори²² получаваме от неговата кореспонденция с Благотворителното дружество на участвалите във войната български евреи²³. В едно от разменените писма се съобщава, че се строи болница – паметник на падналите във войните български евреи (предвидено е в рамките на болницата да има възпоменателна зала, която всъщност ще представлява паметника). Благотворителното дружество отправя молба към ДБС да посочи скулптор за член на журито. В отговор с писмо от 2 юни 1933 г. ДБС съобщава, че за негов представител е избран Стефан Пейчев.

Както и в други сдружения на художници, така и сред членовете на ДБС явно също възникват противоречия. В писмо от 24 юни 1934 г., адресирано до председателя на дружеството Андрей Николов, 14 от неговите членове (Димитър Хаджииванов, Любомир Димитров, Иван Фунев, Марин Маринов, Мина Иванов, Любомир Киров, Иван Исаев, Йордан Кръчмаров, Кирил Тодоров, Любомир Далчев, Иван Лазаров, Димо

²⁰ Митов, С. Художествен преглед. Конкурс за паметник на загиналите офицери. *Литературен глас*, № 236, 23 май 1934, с. 7. [Mitov, S. Hudozhestven pregled. Konkurs za pametnik na zaginalite ofitseri. *Literaturen glas*, no. 236, 23 May 1934, p. 7].

²¹ Пак там. [Ibid., p. 7].

²² Тогава с председател Жеко Спиридонов, секретар Марко Марков.

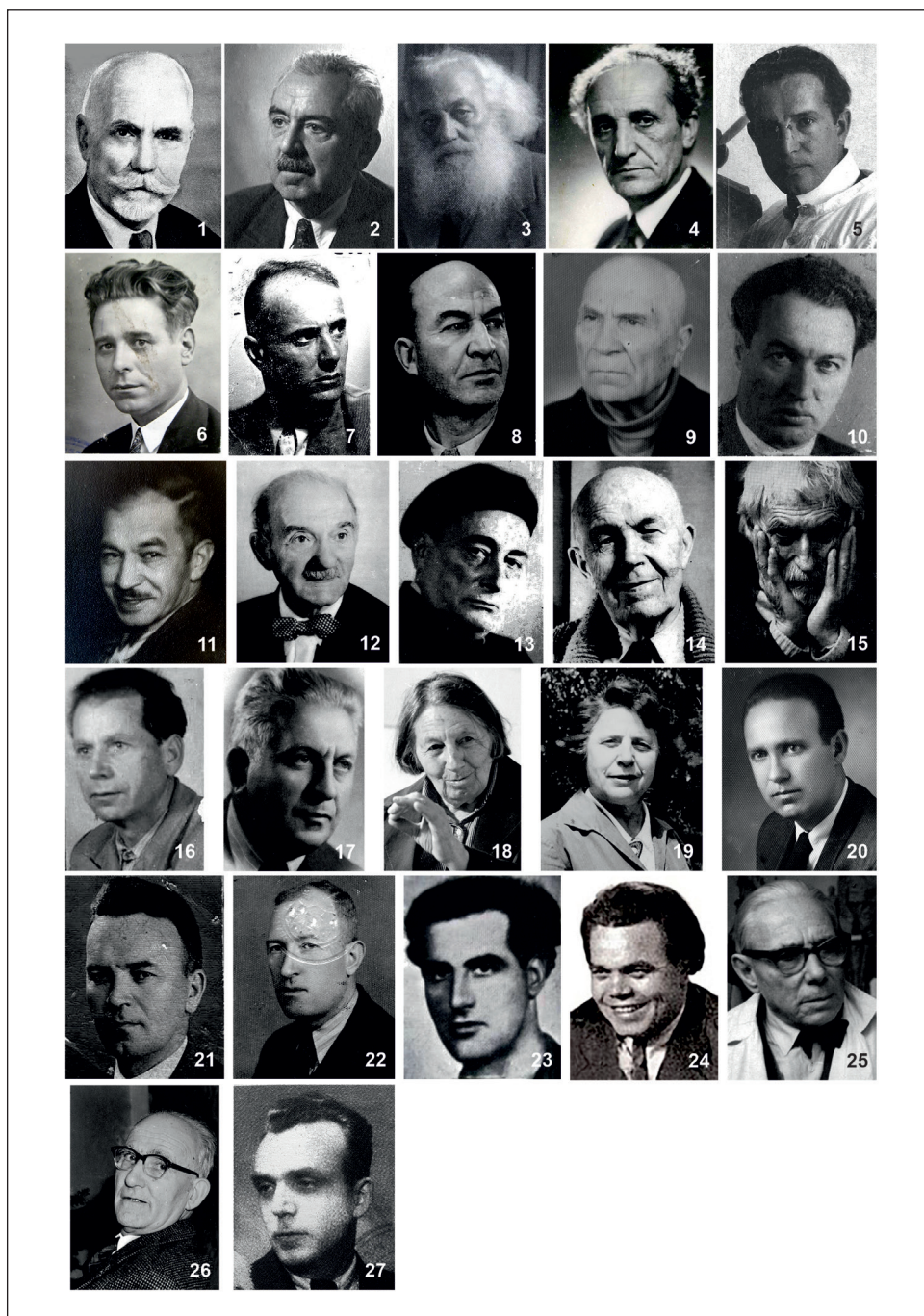
²³ Писма за дейност. ЦДА, ф. 712, оп. 1, а.е. 72, л. 1-3. [Pisma za deynost. CSA, f. 712, op. 1, a.e. 72, l. 1-3.

Лучиянов, Александър Андреев, Кирил Георгиев) заявяват, че дейността на дружеството не отговаря на целите и задачите, формулирани при учредяването му. Те са недоволни от проявата на неколегиални отношения между дружествените членове, както и от начина, по който дружеството защитава интересите на българското изкуство. Според тях това е в пълно противоречие с основните етични начала, набелязани в устава му, и декларират, че го напускат.²⁴

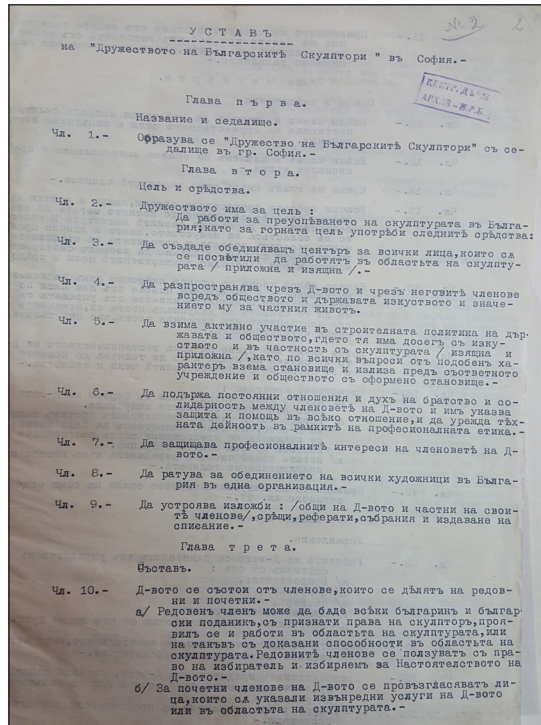
В изследвания архивен материал от времето след края на юни 1934 г., който се намира в ЦДА, както и в периодичните издания от онази епоха епизодично се появяват имена на скулптори, които са били в състава на дружеството като членове, но самото то не фигурира никъде като название, а няма и информация за инициативи или събития, организирани от ДБС. Не бе открит документ, който да потвърждава официалното прекратяване на неговото съществуване, като най-вероятно то се е саморазпуснало. Освен вътрешните противоречия, възможна причина за ликвидацията му е фактът, че то не се включва в Съюза на дружествата на художниците в България (СДХБ) – основен законодател и разпоредител в сферата на художествения живот, особено след преврата през 1934 г., при който в държавата е установен авторитарен режим на управление. Възможна причина дружеството да прекрати своето съществуване е и това, че СДБХ поставя условие пред своите членове да не членуват в други художествени организации.

Макар че Дружеството на българските скулптори съществува относително кратко време, неговото създаване и дейност демонстрират желанието на художниците скулптори да се самоопределят като общност и, създавайки своя организация, да защитят професионалните си интереси, както и правата на гилдията. Те все пак се опитват да регламентират взаимоотношенията си с държавата като най-голям поръчител на обществени поръчки и да издигнат авторитета на скулптора творец.

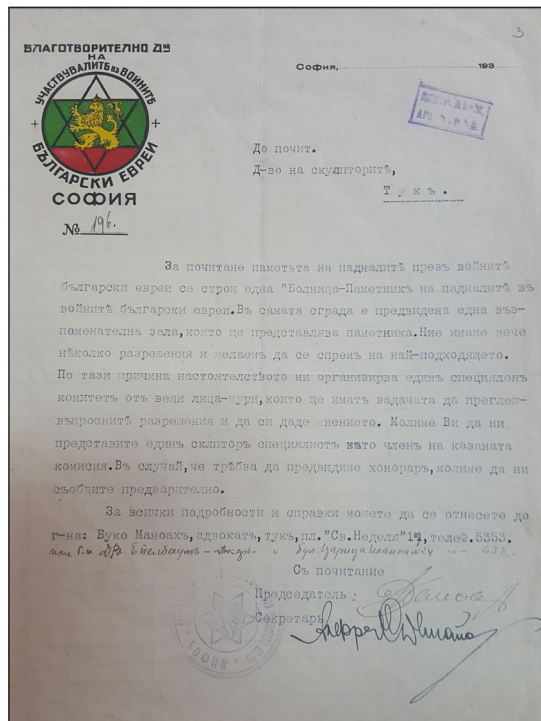
²⁴ ЦДА, ф. 712, оп. 1, а.е. 76, л. 1. [CSA, f. 712, op. 1, a.e. 76, p. 1.]

Членове на Дружеството на българските скулптори: Жеко Спиридонов, Иван Лазаров, Андрей Николов, Александър Ангреев, Кирил Шиваров, Стефан Пейчев, Йордан Кръчмаров, Кирил Георгиев, Любен Димитров, Атанас Дудулов, Любомир Киров, Мина Иванов, Марко Марков, Панго Киселинчев, Иван Фунев, Александър Момов, Драган Лозенски, Васка Емануилоа, Мара Георгиева, Васил Зидаров, Иван Исаев, Методи Балалчев, Димо Лучианов, Кирил Тодоров, Янко Павлов, Любомир Далчев, Методи Кецкаров (снимки архив – досиета на художниците в СБХ), Димитър Хаджииванов, Тома Делирадев, Иван Златаров, Крум Алексиев, Димитър Гадулалов, Йордана Мицева, Марин Маринов, Владимир Владимиров, Иван Начев (без снимки).

Устав на Дружеството на българските скулптори в София (11.11.1930), изпратен с писмо от столично полицейско комендантство (21.03.1932). ЦДА, ф. 712, оп.1, а.е. 64, л. 1-3.

Писмо от Благотворителното дружество на участвалите във войните български евреи София до Дружество на българските скулптори 1932. ЦДА, ф. 712, оп. 1, а.е. 72, л. 1-3.

БИБЛИОГРАФИЯ

Публикации:

Бошев, Н. *Конкурсната система при създаването на паметници в България (1920 – 1944)*. С.: Институт за изследване на изкуствата – БАН, 2004. [Boshev, N. *Konkursnata sistema pri sazhdavaneto na pametnitsi v Balgariya (1920 – 1944)*. Sofia: IAS BAS. 2004.].

Митов, С. Художествен преглед. Конкурса за паметник на Априлов в Габрово. *Литературен глас*, № 233, 6 май 1934, с. 4. [Hudozhestven pregled. *Literaturen glas*, no. 233, 6 May 1934, p. 4.].

Митов, С. Hudozhestven pregled. Конкурсът за паметник на загиналите офицери. *Литературен глас*, № 236, 23 май 1934, с. 1, 7. [Mitov, S. Hudozhestven pregled. Konkursat za pametnik na zaginalite ofitseri. *Literaturen glas*, no. 236, 23 May 1934, s. 1, 7.].

Архивни документи:

Писма до председателя на ДБС за напускане от самите тях за констатирани нередности в дружеството, противоречащи на устава. 24.06.1934. ЦДА, ф. 712, оп. 1, а.е. 76, л. 1-2. [Pisma do predsdatelya na DBS za napuskane ot samite tyah za konstatirani нередности v druzhestvoto protivorechashti na ustava. 24.06.1934. Central State Archives, fond 712, box 1, folder 76, p. 1-2.].

Писмо от Благотворителното дружество на участвалите във войните български евреи до ДБС 1932. ЦДА, ф. 712, оп. 1, а.е. 72, л. 1-3. [Pismo ot Blagotvornitelnoto druzhestvo na uchastvalite vav voynite balgarski evrei Sofia do DBS 1932. Central State Archives, fond 712, box 1, folder 72, p. 1-3.].

Протоколна книга на ДБС. 14.05.1932 – 28.02.1934. ЦДА, ф. 712, оп. 1, а.е. 67, л. 1-15. [Protokolna kniga na DBS. 14.05.1932 – 28.02.1934. Central State Archives, f. 712, 1, a.e. 67, l. 1-15.].

Протокол от 14 май 1932. Заседание на ДБС за избор жури за паметник на падналите възпитаници на В.Н.В. училище. [Protokol ot 14 may 1932. Zasedanie na DBS za izbor zhuri za pametnik na padnalite vazpitanitsi na V.N.V. uchilishte.] – ЦДА, ф. 712 оп. 1, а.е. 67, л. 3. [Central State Archives, f. 712, op. 1, a.e. 67, l. 3.].

Протокол от 29 юни 1932 г. Заседание за конкурс за статуи на Евлоги и Христо Георгиеви пред главния вход на Ректората. [Protokol ot 29 yuni 1932 g. Zasedanie za konkurs za statui na Evlogi i Hristo Georgievi pred glavniya vhod na Rektorata.] – ЦДА, ф. 712 оп. 1, а.е. 67, л. 3. [Central State Archives, f. 712, op. 1, a.e. 67, p. 3.].

Протокол 4 от 13 март 1933 г. Заседание за избор член на жури при Военното министерство за „Незнайния войн“. [Protokol 4 ot 13 mart 1933 g. Zasedanie za izbor chlen na zhuri pri Voennoto ministerstvo za „Neznayniya voyn“.] – ЦДА, ф. 712 оп. 1, а.е. 67, л. 11 [Central State Archives, f. 712, op. 1, a.e. 67, p. 11.].

Протоколи от заседание на ДБС със секретар Марко Марков 1933 – 1934. ЦДА, ф. 712, оп. 1, а.е. 68, л. 1-4. [Protokoli ot zasedanie na DBS sas sekretar Marko Markov 1933 – 1934. Central State Archives, f. 712, op. 1, a.e. 68, p. 1-4.].

Списъци на членовете на ДБС 1931 – 1934. ЦДА, ф. 712, оп. 1, а.е. 65, л. 1-20. [Spisatsi na chlenovete na DBS 1931 – 1934. Central State Archives, f. 712, op. 1, a.e. 65, l. 1-20.].

Устав на Дружеството на българските скулптори в София (ДБС), 11.11.1930, изпратен с писмо от столично полицейско комендантство (21.03.1932). ЦДА, ф. 712, он.1, а.е. 64, л. 1-3. [Ustav na Druzhestvoto na balgarskite skulptori v Sofia (DBS), 11.11.1930, izpratzen s pismo ot stolichno politichsko komendantstvo (21.03.1932). Central State Archives, f. 712, on. 1, a.e. 64, l. 1-3.]

Източници фотографии:

Димо Лучиянов (снимка). Годишник 1896 – 1966, София. ДХА, София, 1970. [Dimo Luchyanov. (snimka) Godishnik 1896 – 1966, Sofia. NAA, Sofia, 1970.]

Досиета на художниците (снимки): Жеко Спиридонов, Андрей Николов, Иван Лазаров, Александър Андреев, Кирил Шиваров, Стефан Пейчев, Йордан Кръчмаров, Кирил Георгиев, Любен Димитров, Любомир Киров, Мина Иванов, Марко Марков, Пандо Киселинчев, Иван Фунев, Александър Момов, Драган Лозенски, Васка Емануилова, Мара Георгиева, Васил Зидаров, Иван Исаев, Методи Балалчев, Любомир Далчев, Димо Лучиянов в СБХ. [Dosieta na hudozhnitsite (portretni snimki): Zheko Spiridonov, Andrey Nikolov, Ivan Lazarov, Aleksandar Andreev, Kiril Shivarov, Stefan Peychev, Yordan Krachmarov, Kiril Georgiev, Lyuben Dimitrov, Lyubomir Kirov, Mina Ivanov, Marko Markov, Pando Kiselinchev, Ivan Funev, Aleksandar Momov, Dragan Lozenski, Vaska Emanuilova, Mara Georgieva, Vasil Zidarov, Ivan Isaev, Metodi Balalchev, Lyubomir Dalchev, Dimo Lichyanov in UBA.]

Методи Кецкаров (снимка). С България в сърцето: Каталог, изложба ноем. 2004 - април 2005: Посветена на 140-год. от рождението на Антон Кецкаров и 100-год. от рождението на Методи Кецкаров. НИМ, София, 2005. с. 73. [Metodi Ketskarov (snimka). S Bulgaria v sartseto: Katalog, izlozhba noem. 2004 - april 2005: Posvetena na 140-god. ot rozhdenieto na Anton Ketskarov i 100-god. ot rozhdenieto na Metodi Ketskarov. NIM, Sofia, 2005.]

Спомени за Андрей Николов (снимка). 3.07 – 8.09.2013, СГХГ (брошура за изложба в галерия „Васка Емануилова“, куратор Пламен Петров). [Spomeni za Andrey Nikolov. (portretna snimka) 3.07 – 8.09.2013, SGHG (broshura za izlozhba v Galeriya “Vaska Emanuilova“, kurator Plamen Petrov).]

THE SOCIETY OF BULGARIAN SCULPTORS (1930 – 1934) History, Organisation, Activity

Natasha Noeva

Abstract: The present article reviews hitherto unpublished archives, held in Archives State Agency and the Union of Bulgarian Artists, as well as newspaper and journal articles about the history, organization and activity of the Society of Bulgarian Sculptors (SBS). This society is of particular interest because it is first society of artists from the same professional artistic field and its emergence enhances, enriches and broadens the analysis of processes and trends in the development of Bulgarian sculpture in this period.

Keywords: Society of Bulgarian sculptors, exhibitions, competition system, monuments